Transliteration of Persian Names at the National Library of Iran: Comparison with National and International Standards

NASTINFO

Received:21, Dec. 2020
Accepted:03, Jan. 2021

DOI: 10.30484/nastinfo.2021.2753.2017

N. Azizian[1] | F. Khosravi[2]

S. A. Famil-Rohani[3] | S. M. Assi [4]

1. PhD Candidate, Knowledge and Information Science, Hamadan Branch, Islamic Azad University, Hamadan, Iran, nazizian2001@yahoo.ca
2. Associate professor, Library Deputy, National Library and Archives of Iran, (Corresponding Author) fa.khosravi@gmail.com
3. Professor Assistant, Islamic Azad University, Hamedan branch, sfamilrouhany@gmail.com
4. Professor and Dean, Faculty of Linguistics Institute for Humanities and Cultural Studies, mostafa.assi@gmail.com

Purpose: This paper reports a research that has examined the extent that transliteration of Persian proper names at the National Library of Iran (NLI) complies with the national and international standards.
Method: Data was collected from NLI Authority database and compared with existing standards.
Findings: On the average, the letters “ص” and “ظ” show highest level of compliance with the standards, whereas the letter “ع” shows the least. The corporate body and geographic authority files were found to be more in compliance than the Personal names one. Also, short vowels were more in line with the standards than the long vowels.
Conclusion: Unavailability of a manual that helps transliteration is a shortcoming. As a result, catalogers have generally relied on their variant personal experience and/or trusted forms proposed by unauthorized sources such translators, authors, or publishers.

Keywords

Transliteration, Persian Names, Consonant, Vowel, Authority Database, National and International Standards

NASTINFO

آوانویسی نام‌های فارسی در کتابخانه ملی ایران: سازگاری با استانداردهای ملی و جهانی

نرگس عزیزیان[۱] | فریبرز خسروی[۲]
سیدعلی‌اکبر فامیل روحانی[۳] | مصطفی عاصی[۴]

دریافت: ۹۹/۱۰/۰۱ پذیرش: ۹۹/۱۰/۱۴

۱. دانشجوی دکترای علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان
nazizian2001@yahoo.ca
۲. دانشیار، معاونت کتابخانه سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (نویسنده مسئول)
fa.khosravi@gmail.com
۳. استادیار، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان
sfamilrouhany@gmail.com
۴. استاد، رئیس پژوهشکده زبان‌شناسی در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
mostafa.assi@gmail.com

هدف: سنجش میزان انطباق نام‌های آوانویسی نام‌های فارسی در پایگاه مستندات کتابخانه ملی با استانداردهای ملی و بین‌المللی
روش‌شناسی: داده‌ها از پایگاه مستندات کتابخانه ملی ایران با استفاده از سیاهه وارسی گردآوری و مولفه‌های آن‌ها با استانداردها مطابقت داده شد.
یافته‌ها: در پایگاه‌های نام اشخاص، تنالگان‌ها و نام‌های جغرافیایی حروف "ص" و "ظ" بیشترین و حرف "ع" کمترین انطباق را با استانداردها دارند. انطباق با استانداردها در پایگاه‌های تنالگان و جغرافیا و در مورد مصوت‌های کوتاه نسبت به مصوت‌های بلند بیشتر بود.
نتیجه‌گیری: نبود شیوه‌نامه، اتکا به تجربهٔ شخصی مستندسازان، اعتماد ایشان به آوانویسی مترجمان، نویسندگان، ناشران سبب بی‌انطباقی پایگاه‌ها با استانداردها است.

کلیدواژه‌ها

آوانویسی، نام‌های فارسی، پایگاه مستندات، استاندارد ملی، استاندارد بین‌المللی

مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، دوره سی‌ویکم ، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۹، ص ۸-۲۳
DOI: 10.30484/nastinfo.2021.2753.2017

مقدمه

پایگاه مستندات کتابخانه ملی ایران درایجاد استانداردهای کتابشناسی و مستندسازی برای ایران و منطقه نقش مهمی دارد. اما تحقق این امر مستلزم بهره‌مندی از ابزارهای گردآوری، پردازش و انتقال الکترونیکی داده‌ها در محیط‌های چندزبانه است. آوانویسی نام‌های خاص با الفبای لاتین برای این منظور ضروری است. پایگاه مستندات در آوانویسی نام‌های افراد، تنالگان‌ها، نام‌های جغرافیایی و نظایر آن از زبان فارسی به زبان‌های بیگانه قاعده مشخص و ثابت ندارد. همین امر باعث می‌شود گاه یک نام به چند شیوه آوانویسی شود. این ناهمگونی سردرگمی کاربران را هنگام استفاده از پایگاه باعث می‌شود. آوانویسی دقیق نام‌ها در بهبود نتایج حاصل از جستجو و بهره‌برداری از این پایگاه می‌تواند کمک شایانی به کاربران در سطح ملی و بین‌المللی باشد. درخصوص سازمان‌ها، علاوه بر ناهمگونی مشکل دیگر ترجمه نام‌های آنها است، این کار با فلسفه آوانویسی نام‌های خاص منافات دارد. در پژوهش گل‌تاجی و عباس‌پور (۱۳۹۶) و Falahati Qadimi Fumani Goltaji (2013) به آن اشاره شده است.

در معیار اطلاعات کتابشناختی و فهرستنویسی، طراحی جدول‌هایی برای آوانویسی یا نویسه‌گردانی یک تدبیر مهم است این جدول‌ها ابزار کنترل کتابشناختی و کنترل اطلاعات مربوط به مستندات، ضبط صحیح نام‌ها و اصطلاح‌های بیگانه یا برگردان و بازنویسی آنها به الفبای زبان مادری در تدوین ابزار کتابشناختی اهمیت خاص دارند. از جمله این ابزارها می‌توان به دایره‌المعارف‌ها، و در علم اطلاعات و دانش‌شناسی به سرعنوان‌های موضوعی، فهرست مستند نام‌های اشخاص، تنالگان‌ها و اصطلاح‌نامه‌ها و کتابشناسی‌ها اشاره کرد (صدیق‌بهزادی،۱۳۷۵). از این رو دستیابی به روش مدون و سازگار با زبان فارسی معیار و بهره‌گیری از استاندارد آوانویسی ضروری است.

این مقاله به این پرسش پاسخ می‌دهد که آیا در پایگاه مستندات کتابخانهٔ ملی ایران برای آوانویسی نام‌های خاص از استانداردهای ملی و بین‌المللی استفاده شده است یا نه و اگر بله به چه میزان. یکی از نتایج این پژوهش می‌تواند طراحی ساختارهای لازم به اشتراک‌گذاری داده‌های مستند نام‌های کتابخانهٔ ملی ایران در فهرست مستند مجازی

بین‌المللی (ویاف)[1] باشد. حضور کتابخانهٔ ملی ایران در فهرست مستند مجازی بین‌المللی امکانی را برای کتابخانه‌های سایرکشورها (به‌خصوص کشورهای فارسی‌زبان و کشورهای عرب‌زبان به دلیل قرابت خط فارسی با عربی) فراهم می‌آورد تا از سیاست‌گذاری کتابخانهٔ ملی ایران در مستندسازی نام‌ها بهره گیرند.

در موضوع آوانویسی پژوهش‌های متعددی در ایران (جهانشاهی، ۱۳۸۵؛ فلاحتی قدیمی فومن، ۱۳۹۲؛ ریاحی‌نیا و نیک‌نیا، ۱۳۹٤؛ میرزابیگی،کاوه، ستوده و مولود، ۱۳۹۸) و در خارج از ایران (Sharify,1959; Falahati,1961; Sadigh-Behzadi1980 ; Falahati Qadimi Fumani,Goltaji, 2013) برای خط فارسی صورت گرفته است. برای خط عربی نیز چند پژوهش (Bernard,2002 quoted in Speirs Plettner, 2003; Kharusi,Salman, 2011; Al Nabhani, 2007) وجود دارد. یک پژوهش (Šimičević & Boljanović, 2017) نیز برای آوانویسی خط سیریلیک اما هیچ‌یک به استانداردسازی و به‌کارگیری یک نظام یکپارچه برای دگرنویسی در سطح بین‌المللی نپرداخته‌اند. از این رو به پژوهش برای استانداردسازی در این حوزه و به‌کارگیری یک نظام یکپارچه برای دگرنویسی در سطح بین‌المللی نیاز است.

پژوهش حاضر به دو پرسش زیر پاسخ داده است:

۱. مطابقت آوانویسی صامت‌های نام‌های فارسی در پایگاه مستند کتابخانهٔ ملی ایران براساس استانداردهای دوازده‌گانه چه میزان است؟

۲. مطابقت آوانویسی مصوت‌های نام‌های فارسی در پایگاه مستند کتابخانهٔ ملی ایران براساس استانداردهای دوازده‌گانه چه میزان است؟

روش‌شناسی پژوهش

در این پیمایش برای گردآوری داده‌ها، نام‌های اشخاص، تنالگان و جغرافیا شامل ۷۱۱۹۲٦ رکورد در پایگاه مستند شناسایی، استخراج و در جدول‌های اکسل وارد شد. در مرحله دوم نام‌های غیرایرانی از نام‌های ایرانی تفکیک و حذف شد. از بین نام‌های ایرانی نیز آنهایی که در پایگاه مستندات کتابخانه ملی آوانویسی شده بود، انتخاب شد. در پایگاه تنالگان و نام‌های

1. Virtual International Authority File

جغرافیایی نام‌های ترجمه‌شده از انگلیسی نیز حذف شد، در نهایت ۳۱۸۳۹ پیشینهٔ نام‌ها با استفاده از سیاهه وارسی تحلیل شد. همچنین نام‌هایی را که در آوانویسی آنها به انگلیسی تفاوتی میان صامت فارسی[۱] و انگلیسی وجود نداشت بررسی نکردیم. بقیه پیشینه‌ها با ۱۲ استاندارد ملی و بین‌المللی[۲] شامل: استاندارد دایره‌المعارف ایرانیکا[۳]، دایره‌المعارف اسلام[۴]، انجمن کتابداران امریکا-کتابخانه کنگره[۵]، استاندارد بین‌المللی آوانویسی[۶]، سازمان ملل برای نام‌های جغرافیایی (ویرایش‌های۱۹۶۷ و ۲۰۱۲)[۷]، بی.جی.ان./ پی.سی.جی.ان.[۸]، دی.ام.جی.[۹]، استاندارد آی.جی.ام.ای.اس.[۱۰]، یونی‌پرس یا پارسی جهانی[۱۱]، دایره‌المعارف بزرگ اسلامی[۱۲] و آی.اس.آی.آر.آی.[۱۳] تطبیق داده شد (جدول۱و۲). تعداد نمونه‌ها براساس جدول مورگان به‌دست آمد. بنابراین در بررسی حروف صامت و مصوت چنانچه تعداد هر یک از حروف از ۲۰۰ کمتر بود، نمونه‌گیری صورت نگرفت. اما اگر جامعه آماری مورد بررسی از ۲۰۰ بیشتر بود طبق جدول مورگان نمونه تهیه کردیم. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۸ انجام شد.

جدول ۱. جدول افتراق آوانویسی صامت‌های زبان فارسی با استانداردهای موجود

Persian letter	IPA	IJMES	DMG	ALA	BGN/ PCGN	EIs (1960)	EI (2012)	UN (1967)	UN (2012)	ISIRI	EE	UniPres
ث	s	s̲	s̲	s̲	s̄	th̲	t̲	s̄	s	s	s	s
ج	dʒ	j	ǧ	j	j	dj̲	j	j	j	j	j	j
چ	tʃ	ch	č	ch	ch	č	č	ch	č	c	č	c
ح	h	ḥ	ḥ	ḥ	ḥ/ḥ	ḥ	ḥ	ḥ	h	h	h	ḥ
خ	x	kh	ḫ	kh	kh	kh̲	k̲	kh	x	x	x	x
ذ	z	ẕ	ẕ	ẕ	z̄	dh̲	ḏ	ḏ	z̄	z	z	z
ژ	ʒ	zh	ž	zh	zh	zh̲	ž	zh̲	ž	zh̲	ž	ž
ش	ʃ	sh	š	sh	sh	sh̲	š	sh	š	sh	š	š
ص	s	ṣ	ṣ	ṣ	Ṣ/Ṣ	ṣ	ṣ	ṣ	s	s	s	s
ض	z	ż	ż	ẓ.	ẕ	ḍ	ż	ẕ	z	z	z	z
ط	t	ṭ	ṭ	ṭ	ṭ/ṭ	ṭ	ṭ	ṭ	t	t	t	t
ظ	z	ẓ	ẓ	ẓ	ẓ/ẓ	ẓ	ẓ	ẓ	z	z	z	z
ع	Ø	ʿ	ʿ	ʿ	ʾ	ʿ	ʿ	ʿ	ʿ	ʾ	ʿ	1
غ	G~ɣ	gh	ġ	gh	gh	gh̲	ḡ	gh	q	q	q	q
ق	G~ɣ	q	q	q	q	ḳ	ḳ	q	q	q	q	q
و	v~w	v or u	v	v	v	v	v, w	v	v	v	w	v

۱. زبان فارسی دارای ۲۳ صامت (همخوان) است که به حروف بی‌صدا نیز معروف هستند این گروه دارای حالت‌های متفاوت نوشتاری است. یک حرف یا یک شکل یکسان از یک حرف ممکن است نماینده چند واج مختلف باشد.

۲. استاندارد بین‌المللی سازمان ملل متحد دارای دو ویرایش متفاوت در سال‌های ۱۹۶۷و ۲۰۱۲ است به همین دلیل در شمارش استانداردها هر دو ویرایش لحاظ شده است.

3. *Encyclopedia Iranica*
4. *Encyclopedia of Islam*,1960
5. American Library Association - Library of Congress (ALA-LC)
6. International Phonetic Alphabet
7. United Nations (UNGEGN:1967, 2012)
8. Board on Geographic Names (BGN/PCGN: 1958)
9. Deutsche Morgenländeishe Gesellschaft (DMG:1969)
10. *International Journal of Middle East Studies* (IJMES)
11.UniPres
12. EE
13. ISIRI

در آوانویسی نام‌های فارسی به انگلیسی با دو دسته از آواها روبرو هستیم: ۱) آواهایی که کاملاً یا تقریباً مطابق با اصوات انگلیسی هستند (برای مثال ب، b) و ۲) آنهایی که نظیری در انگلیسی ندارند. در این پژوهش مطابق جدول ۱ آن صامت‌های فارسی انتخاب شده‌اند که با صامت‌های انگلیسی نظیر خود فرق دارند.

جدول ۲. جدول آوانویسی مصوت‌های زبان فارسی با استانداردهای موجود

Persian letter	IPA	IJMES	DMG	ALA	BGN/ PCGN	EIs (1960)	EI (2012)	UN (1967)	UN (2012)	ISIRI	EE	UniPres
فتحه (ـَ)	æ	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a
ضمه (ـُ)	o	u	o	o	o	u	u	o		o	o	o
کسره (ـِ)	e	i	e	i	e	i	e	e	e	e	e	e
آ	ɑː~ɒː	ā	ā, ʾā	ā, ʾā	ā	Ā	ā	ā	ā	ɒː	ā	â
ای	iː, eː	ī	ī	ī	ī	ī	i, ē	ī	i	ey	ey	i
او	uː, o	ū	ū	ū	ū	ū	u, ō	ū	u	ow	ow	u

خط فارسی ابجدی است و با الفبا تفاوت دارد. در خط ابجدی، تنها برای صامت‌ها (بی‌آواها) واج وجود دارد و مصوت‌ها (آوادارها) یا نوشته نمی‌شوند یا با یکی از صامت‌ها نشان داده می‌شوند. مصوت‌ها در فارسی آواهایی هستند که برای آنها حرف وجود ندارد و یا با ترکیب چند واج نوشته می‌شوند. در زبان فارسی دو دسته مصوت کوتاه و بلند وجود دارد، مصوت‌های کوتاه معمولاً بدون علامت و در موارد ضروری با علامت‌های (فتحه ـَ کسره ـِ و ضمه ـُ) نشان داده می‌شوند. و برای نوشتن مصوت‌های بلند (آ، ای و او) از حروف الفبا استفاده می‌شود.

یافته‌ها

جدول ۳ داده‌های به‌دست‌آمده برای پاسخ به پرسش نخست را نمایش می‌دهد.

جدول۳. آوانویسی صامت‌های استاندارد و غیر استاندارد در پایگاه مستندات

پایگاه			نام شخص		نام تنالگان		نام جغرافیا		میانگین	
صامت فارسی		صامت	تعداد نمونه	درصد	تعداد نمونه	درصد	تعداد نمونه	درصد	تعداد نمونه	درصد
ث	استاندارد	s	۱۷۱	٪۹۳,۵۷	۱۳	٪۶۹,۲۳	۲۷	٪۱۰۰,۰۰	۲۱۱	٪۹۲,۸۹
		th		٪۴,۶۸		٪۳۰,۷۷		-		٪۵,۶۹
	غیر استاندارد	c		٪۱,۷۵		-		-		٪۱,۴۲
ج	استاندارد	j	۳۲۳	٪۹۲,۲۶	۵۱	٪۱۰۰,۰۰	۳۰۳	٪۹۹,۳۴	۶۷۷	٪۹۶,۰۱
		dj_		٪۴,۹۵		-		-		٪۲,۳۶
	غیر استاندارد	g		٪۲,۷۹		-		٪۰,۶۶		٪۱,۶۲
چ	استاندارد	ch	۱۵۱	٪۹۷,۳۵	۱۱	٪۱۰۰,۰۰	۲۵۷	٪۹۹,۶۱	۴۱۹	٪۹۸,۸۱
	غیر استاندارد	c , h , j		٪۲,۶۵		-		٪۰,۳۹		٪۱,۱۹
ح	استاندارد	h	۳۶۹	٪۱۰۰,۰۰	۳۴	٪۹۷,۰۶	۲۲۸	٪۱۰۰,۰۰	۶۳۱	٪۹۹,۸۴
		ḥ		٪۰,۰۰		٪۲,۹۴		-		٪۰,۱۶
	غیر استاندارد	-		-		-		-		-
خ	استاندارد	kh	۲۹۱	٪۸۴,۸۸	۳۱	٪۱۰۰,۰۰	۲۵۹	٪۱۰۰,۰۰	۵۸۱	٪۹۲,۴۳
		ḳ		٪۳,۰۹		-		-		٪۱,۵۵
		x		٪۷,۹۰		-		-		٪۳,۹۶
	غیر استاندارد	ḫ , ch , c		٪۴,۱۲		-		-		٪۲,۰۷
ذ	استاندارد	z	۱۶۲	٪۹۹,۳۸	۷	٪۱۰۰,۰۰	۴۷	٪۱۰۰,۰۰	۲۱۶	٪۹۹,۵۴
		ḏ		٪۰,۶۲		-		-		٪۰,۴۶
ژ	استاندارد	zh	۱۷۶	٪۳۱,۲۵	۱۰	٪۴۰,۰۰	۴۲	٪۹۰,۴۸	۲۲۸	٪۴۲,۵۴
	غیر استاندارد	j , gh , , z jh , zj , ch , g , dz , y		٪۶۸,۷۵		٪۶۰,۰۰		٪۹,۵۲		٪۵۷,۴۶
ش	استاندارد	sh	۳۳۵	٪۹۵,۲۲	۸۰	٪۹۷,۵۰	۳۲۰	٪۹۸,۷۵	۷۳۵	٪۹۷,۰۱
	غیر استاندارد	ch , s sch ,		٪۴,۷۸		٪۳,۷۵		٪۱,۲۵		٪۳,۱۳

پایگاه			نام شخص		نام تنالگان		نام جغرافیا		میانگین	
صامت فارسی		صامت	تعداد نمونه	درصد	تعداد نمونه	درصد	تعداد نمونه	درصد	تعداد نمونه	درصد
ص	استاندارد	s	۳۱۰	٪۱۰۰,۰۰	۷٤	٪۱۰۰,۰۰	۲۰۰	٪۱۰۰,۰۰	۵۸٤	٪۱۰۰,۰۰
	غیر استاندارد	-		-		-		-		-
ض	استاندارد	z	۳۰۷	٪۹۸,۷۰	۲۰	٪۱۰۰,۰۰	۱۱۱	٪۹۹,۱۰	٤۳۸	٪۹۸,۸٦
		ḍ		٪۱,۳۰		-		-		٪۰,۹۱
	غیر استاندارد	-		-		-		٪۰,۹۰		٪۰,۲۳
ط	استاندارد	t	۲۷۲	٪۹۹,٦۳	۳۰	٪۸٦,٦۷	۱۵۰	٪۱۰۰,۰۰	٤۵۲	٪۹۸,۸۹
		ṭ		٪۰,۳۷		٪۱۳,۳۳		-		٪۱,۱۱
	غیر استاندارد	-		-		-		-		-
ظ	استاندارد	z	۲۰۵	٪۱۰۰,۰۰	۵	٪۱۰۰,۰۰	۵۰	٪۱۰۰,۰۰	۲٦۰	٪۱۰۰,۰۰
	غیر استاندارد	-		-		-		-		-
ع	استاندارد	’	۳٦۳	٪۰,۰۰	٦۹	٪۱۸,۸٤	۲۵٦	٪۱٦,۰۲	٦۸۸	٪۷,۸۵
	غیر استاندارد	a , e I , , o , u		٪۱۰۰,۰۰		٪۸۱,۱٦		٪۸۳,۹۸		٪۹۲,۱۵
غ	استاندارد	gh	۲۷٤	٪۹۵,٦۲	۱۵	٪۹۳,۳۳	۲۰۷	٪٦۰,۳۹	٤۹٦	٪۸۰,۸۵
		q		٪۱,۰۹		-		٪۳۷,٦۸		٪۱٦,۳۳
	غیر استاندارد	g		٪۳,۲۸		٪٦,۷۰		٪۱,۹۳		٪۲,٦۲
ق	استاندارد	q	۳۱۹	٪۱۵,۹۹	۷۸	٪۷۸,۲۱	۳۰٦	٪۹٦,۰۸	۷۰۳	٪۵۷,۷۵
		ḳ		٪۰,٦۳		٪۲,۵٦		-		٪۰,۵۷
	غیر استاندارد	g , gh		٪۸۳,۳۹		٪۱۹,۲۳		٪۳,۹۲		٪٤۱,٦۸
و	استاندارد	v	۳۵٤	٪۳۱,۰۷	۵۹	٪۳۳,۹۰	۳۳۵	٪۲٦,۸۷	۷٤۸	٪۲۹,٤۱
		w		٪۲,۸۲		٪۱,٦۹		٪۳,۵۸		٪۳,۰۷
	غیر استاندارد	u , o		٪٦٦,۱۰		٪٦٤,٤۱		٪٦۹,۵۵		٪٦۷,۵۱
میانگین انطباق با استاندارد			٪۷۸,۹۰		٪۸۵,۳۸		٪۸۲,۹۹		٪۸۳,۰۵	

بر پایه جدول ۲ از میان صامت‌هایی که در زبان فارسی برای آوانویسی آنها در استانداردهای موجود افتراق وجود دارد حروف "ح"، "ذ"، "ص"،"ض"، "ط"، "ظ"، هر کدام با (۱۰۰ درصد) بیشترین انطباق با استانداردهای موجود در پایگاه نام شخص را دارند و حرف "ع" (صفردرصد) کمترین انطباق را دارد. همچنین حروف "ث"، "ج"، "چ"، "ح"، "خ"، "ذ"، "ص"، "ض"، "ط" "ظ" هر کدام با (۱۰۰ درصد) بیشترین انطباق را با استانداردهای موجود در پایگاه تنالگان دارند و کمترین انطباق به حرف "ع" با (۱۸/۸٤ درصد) اختصاص دارد. در پایگاه جغرافیا حروف "ث"، "ح" "خ"، "ذ"، "ص"، "ط"، "ظ" هر کدام با (۱۰۰ درصد درصد) بیشترین و حرف "ع" با (۱٦/۰۲ درصد) کمترین انطباق را با استانداردها دارد. به‌طور میانگین در پایگاه‌های نام اشخاص، تنالگان و جغرافیا حروف "ص" و"ظ" با (۱۰۰ درصد) بیشترین و حرف "ع" با (۷/۸۵ درصد) کمترین انطباق را با استانداردها دارد. در پایگاه‌های تنالگان و جغرافیا نسبت به پایگاه نام شخص انطباق بیشتری با استانداردها مشاهده می‌شود.

جدول‌های ٤ و ۵ داده‌های به‌دست‌آمده برای پاسخ به پرسش دوم را نمایش می‌دهد.

جدول٤. آوانویسی مصوت‌های کوتاه فارسی استاندارد و غیر استاندارد در پایگاه مستندات

پایگاه			نام شخص		نام تنالگان		نام جغرافیا		میانگین	
مصوت کوتاه		مصوت	تعداد نمونه	درصد	تعداد نمونه	درصد	تعداد نمونه	درصد	تعداد نمونه	درصد
فتحه (ـَ)	استاندارد	a	۳۷٤	٪۱۰۰	۱۱۸	٪۱۰۰	۱۹۲	٪۱۰۰	٦۸٤	٪۱۰۰
	غیر استاندارد	-		-		-		-		-
کسره (ـِ)	استاندارد	e	۳٦۸	٪۱۰۰	۱٤٤	٪۱۰۰	۱۹٤	٪۱۰۰	۷۰٦	٪۱۰۰
	غیر استاندارد	-		-		-		-		-
ضمه (ـُ)	استاندارد	o	۳٦۵	٪۷۵,٦۲	۱۵۲	٪۹۲,۷٦	۲۳٤	٪۱۰۰	۷۵۱	٪۸٦,٦۸
		u		٪۱۹,۷۳		٪۷,۲٤		-		٪۱۱,۰۵
	غیر استاندارد	oo , ow		٪٤,٦۵		-		-		٪۲,۲٦
میانگین انطباق با استاندارد				٪۹۸,٤۵		٪۱۰۰		٪۱۰۰		٪۹۹,۲۵

جدول۵. آوانویسی مصوت‌های بلند فارسی استاندارد و غیر استاندارد در پایگاه مستندات

پایگاه			نام شخص		نام تنالگان		نام جغرافیا		میانگین	
مصوت بلند		مصوت	تعداد نمونه	درصد	تعداد نمونه	درصد	تعداد نمونه	درصد	تعداد نمونه	درصد
آ و الف	استاندارد	â	۳۷۲	-	۱۷۲	٪۷,۵۶	۳۶۷	٪۱,۰۹	۹۱۱	٪۱,۸۷
	غیر استاندارد	a		٪۱۰۰		٪۹۲,۴۴		٪۹۸,۹۱		٪۹۸,۱۳
ای	استاندارد	i	۳۷۲	٪۱۰۰	۱۹۴	٪۷۸,۳۵	۲۲۷	٪۸۲,۳۸	۷۹۳	٪۷۱,۵۰
		ī		-		٪۴,۱۲		-		٪۱۹,۱۷
	غیر استاندارد	iy		-		-		٪۱۷,۵۳		٪۹,۳۳
او	استاندارد	ow	۳۹۴	٪۲۰,۳۰	۶۳	٪۱۷,۴۶	۳۷۱	٪۲۴,۵۳	۸۲۸	٪۲۱,۹۸
		o		٪۱۳,۴۵		٪۱۴,۲۹		٪۱۶,۱۷		٪۱۴,۷۳
		u		-		-		٪۲۹,۶۵		٪۱۳,۲۹
		ū		-		-		٪۱,۰۸		٪۰,۴۸
	غیر استاندارد	oo , ou		٪۶۶,۲۴		٪۶۸,۲۵		٪۲۸,۵۷		٪۴۹,۵۲
میانگین انطباق با استاندارد			٪۴۴,۵۹		٪۴۰,۵۹		٪۵۱,۶۳		٪۴۷,۶۷	

در آوانویسی مصوت‌های کوتاه و بلند به خط لاتینی در پایگاه مستندات کتابخانه ملی از شیوه‌های گوناگون استفاده شده است. جدول‌های ٤ و ۵ نشان می‌دهد که مصوت‌های کوتاه و بلند که در خط فارسی برای آوانویسی آنها در استانداردهای موجود افتراق وجود دارد. بیشترین انطباق با استانداردهای موجود در پایگاه نام شخص مصوت‌های کوتاه فتحه (ـَـ) و کسره (ـِـ) هر کدام با (۱۰۰ درصد)، وکمترین انطباق در این پایگاه مربوط به مصوت کوتاه ضمه (ـُـ) با (۹۵/۳۵) است. همچنین در پایگاه تنالگان مصوت‌های کوتاه فتحه (ـَـ)، کسره (ـِـ) ضمه (ـُـ) هر کدام با (۱۰۰ درصد) بیشترین انطباق را با استانداردها دارند. در پایگاه جغرافیایی نیز هر کدام از مصوت‌های کوتاه فتحه (ـَـ)، کسره (ـِـ) ضمه (ـُـ) با (۱۰۰ درصد) بیشترین انطباق را با استانداردها دارند. همچنین مصوت کوتاه ضمه (ـُـ) در دو پایگاه تنالگان و جغرافیا با (۱۰۰ درصد) بیشترین انطباق را با استانداردهای موجود دارند و تنها مصوت کوتاه ضمه (ـُـ) در

پایگاه نام شخص نسبت به دو پایگاه تنالگان و جغرافیا از انطباق کمتری (۹۵/۳۵ درصد) برخوردار است. این بررسی نشان می‌دهد به‌طور میانگین پایگاه مستندات کتابخانه ملی (۹۹/۲۵ درصد) از استانداردها برای آوانویسی مصوت‌های کوتاه فارسی بهره گرفته است. مصوت بلند "آ و الف" در پایگاه تنالگان با (۷/۵٦ درصد) بیشترین انطباق را با استانداردهای موجود دارد و در پایگاه نام شخص (صفر درصد) کمترین میزان انطباق را دارد. همچنین مصوت بلند"ای"در پایگاه نام شخص با (۱۰۰ درصد) بیشترین انطباق را با استانداردهای موجود دارد و در پایگاه جغرافیا با (۸۲/۳۸ درصد) کمترین انطباق را دارد. مصوت بلند" او" در پایگاه جغرافیا با (۷۱/٤۳ درصد) بیشترین انطباق را با استانداردهای موجود دارد و در پایگاه تنالگان با (۳۱/۷۵ درصد)کمترین انطباق را دارد. نتایج بررسی جدول۵ نشان می‌دهد به‌طور میانگین پایگاه مستندات کتابخانه ملی برای مصوت‌های بلند (٤۷/٦۷ درصد) از استانداردها بهره گرفته است. همچنین نتایج جداول ٤ و۵ بیانگر این مطلب است که به‌طور میانگین مصوت‌های کوتاه نسبت به مصوت‌های بلند با استانداردهای موجود از انطباق بیشتری برخوردار است.

نتیجه‌گیری

چندگانگی در ضبط نام‌های خاص(اشخاص، جغرافیا و تنالگان) باعث می‌شود یک نام در چند مدخل مختلف قرار گیرد. این وضع کار فهرست‌نویس و کاربر را دشوار می‌کند.

این پژوهش نشان داد که در پایگاه نام شخص تطابق صامت‌ها و مصوت‌های بلند در آوانویسی با استانداردهای موجود بسیار کمتر از دو پایگاه جغرافیا و تنالگان است. این امر می‌تواند ناشی از علل زیر باشد: الف) نبود شیوه‌نامه ب) اتکا به تجربه شخصی مستندسازان ج) اعتماد ایشان به آوانویسی مترجمان، نویسندگان و ناشران

دیگر دلایل انطباق بیشتر نام‌ها در پایگاه‌های تنالگان و جغرافیا با استانداردها نسبت به پایگاه نام شخص می‌تواند ناشی از دلایل زیر باشد: الف) وجود منابع استاندارد برای آوانویسی مانند فرهنگ جغرافیایی

مؤسسه گیتاشناسی که نام‌های مناطق جغرافیایی آوانویسی‌شده در آن‌ها موجود است؛ ب)استفاده از پایگاه ملی داده‌های علوم زمین کشور[1] که شامل نام‌های آوانویسی و حرف‌نویسی مناطق جغرافیایی کشور است؛ ج) وجود نام‌های آوانویسی شدهٔ مناطق جغرافیایی و برخی تنالگان‌ها و مؤسسات در ویکی‌پدیا[2]؛ د)استفاده از سرنام مؤسسات و سازمان‌های آوانویسی‌شده در پایگاه تنالگان؛ ذ) استفاده از نام جغرافیا و سازمان‌ها و مؤسسات در پایگاه مستند کتابخانه کنگره[3].

ضبط صحیح اعلام و نام‌ها یا آوانویسی و دگرنویسی آنها به خط فارسی برای کتابداری و اطلاع‌رسانی از اهمیت خاص برخوردار است. حالت مطلوب برای کتابداران، کتاب‌شناسان و فهرست‌نویسان، انتخاب یک صورت دائمی و همیشگی از نام‌ها و به‌کارگیری آن در همه موارد است.

بررسی ما در میزان انطباق پایگاه مستندات کتابخانه ملی با استانداردهای موجود نشان داد در بهره‌گیری از استانداردها برای صامت‌های نام‌ها، تلفیقی از دوازده استاندارد جدول ۱ استفاده شده است. بیشترین استانداردها برای صامت فارسی ۱۰ و کمترین ۰ بوده است. مانند صامت «ع». با بررسی استانداردهای موجود برای صامت «ع» مشخص شد ۸ استاندارد ملی و بین‌المللی، علامت انگلیسی /ʼ/ را برای این صامت استفاده کرده‌اند. در زبان فارسی، صامت «ع» مانند همزه«ء» تلفظ می‌شود. صامت «ع» یک صداست و مانند دیگر صداهای زبان فارسی باید با حرف الفبای انگلیسی نشان داده شود، نه با علامت. صدای «ع» بسته به این‌که چه حرکتی دارد می‌تواند معادل مختلف داشته باشد اگر فتحه باشد «a»: علی Ali، اگر کسره باشد«e»: عماد Emad و اگر ضمه باشد«o»: عمرانی Omrani. چالش صامت «ع» در نام‌های خاص، زمانی بروز می‌کند که این صامت ساکن است؛ برای مثال، در نام‌هایی مانند سعید Saied، Saeid، Saeed؛ مسعود Masoud؛ معصومه Masoumeh. برای نشان‌دادن صامت «ع» در حالت ساکن استفاده از علامت آپوستروف (ʼ) منطقی به‌نظر می‌رسد. چنانچه از این علامت استفاده شود نام‌هایی که قبلاً ذکر شد به این‌صورت آوانویسی می‌شوند: سعید Sa’id؛ مسعود Mas’oud؛ معصومه Ma’soumeh. در پایگاه نام شخص از علامت انگلیسی /ʼ/ برای آوانویسی صامت «ع» استفاده نشده است. با بررسی صامت "ع" در پایگاه مستند نام اشخاص، مشخص شد

1. http://www.ngdir.ir/
2. https://fa.wikipedia.org
3. https://authorities.loc.gov/

که صامت«ع» در آوانویسی به انگلیسی این حرف با مصوت‌ها تلفیق شده است و با توجه به حرکت حرف بعد از «ع» آوانویسی شده است. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد در آوانویسی مصوت‌های کوتاه (فتحه، کسره و ضمه)در هر سه پایگاه نام شخص، تنالگان و جغرافیا صورت نگارشی«a,e,o» غالب است و برخلاف مصوت‌های بلند بالاترین میزان انطباق با استانداردهای موجود را دارد. همچنین در آوانویسی مصوت‌های بلند فارسی به انگلیسی صورت نگارشی «a» در پایگاه نام شخص بر مصوت بلند"â" غالب است در صورتی که در آوانویسی مصوت بلند «ای» از صورت نگارشی «ī,i»در هر سه پایگاه استفاده شده است و برای آوانویسی مصوت بلند«او» از صورت‌های نگارشی«o,ow» در هر سه پایگاه و از صورت‌های نگارشی «u, ū» در پایگاه جغرافیا استفاده شده است در بهره‌گیری از استانداردها برای مصوت‌های کوتاه و بلند تلفیقی از دوازده استاندارد جدول ۳ استفاده شده است. بیشترین استانداردها برای مصوت کوتاه ۱۱ و کمترین ۳ بوده است و برای مصوت بلند بیشترین استانداردها ٦ و کمترین ۱ بوده است.

دلایل عدم انطباق آوانویسی مصوت‌های بلند با استانداردهای موجود در پایگاه نام شخص:

– نبود کلید درج علامت "â" در صفحه کلید و صرف زمان کمتر جهت درج مصوت غیر استاندارد "a" باعث شده است مستندسازان از مصوت‌های استاندارد مانند "â" و"ā " استفاده نکنند.

–نبود شناخت کافی در بین مستندسازان نسبت به مصوت‌های بلند"â" و" ā"و تفاوت آنها با مصوت کوتاه "a"

– با بررسی استانداردهای موجود ملی و بین‌المللی، مشخص شد از بین ۱۲ استاندارد، ۵ استاندارد برای مصوت‌ی بلند (ای) از مصوت انگلیسی /ī / استفاده کرده‌اند. با این‌که، در فارسی معیار برای مصوت بلند (ای) شکل کوتاه استاندارد /i / وجود ندارد.

– با بررسی استانداردهای موجود ملی و بین‌المللی، مشخص شد که از بین ۱۲ استاندارد، ٦ استاندارد برای مصوت‌ی بلند (او) از مصوت انگلیسی /ū / استفاده کرده‌اند. با توجه به این‌که، در فارسی معیار برای مصوت بلند (او) شکل کوتاه /u/ وجود ندارد.

در بیـان ضـرورت اسـتفاده از اسـتاندارد آوانویسـی نام‌هـای جغرافیایـی، پژوهش‌هـای Al Nabhani (2007) Kharusi, Salman (2011) بـا پژوهـش حاضـر منطبـق اسـت عـلاوه برایـن دو، پژوهـش (Šimičević, Boljanović, 2017) نیـز بـه ضرورت اسـتفاده از اسـتاندارد بـرای آوانویسـی نویسـه‌های سـیریلیک بـه لاتیـن اشـاره می‌کنـد. همچنیـن در رابطـه بـا مشـکلات آوانویسـی صامت‌هـا و مصوت‌هـای سـاده در پژوهش‌هـای (Sadigh–Behzadi(1980 و میرزابیگـی و همـکاران (۱۳۹۸) ماننـد پژوهـش حاضـر بـدان پرداختـه شـده اسـت. همچنیـن بخشـی از پژوهـش (1980) Sadigh–Behzadi و (Bernard (2002; quoted in Speirs Plettner, 2003 نشـان می‌دهـد در آوانویسـی پیشـینه‌های کتابشـناختی گاه ترکیبـی از آوانویسـی و حرف‌نویسـی بـه‌کار رفتـه اسـت. پژوهـش (Frontard (1961 نبـود علائـم بـرای حروف صـدادار در زبان‌هـای یونانـی، عبـری و عربـی را مطـرح می‌کنـد و نیـز نداشـتن علامـت بـرای مصوت‌هـا از چالش‌هایـی اسـت کـه بـدان پرداختـه اسـت. یکـی از اسـتانداردهایی کـه آوانویسـی نام‌هـای پایـگاه مسـتندات کتابخانـه ملـی بـا آن مطابقـت داده شـده اسـتاندارد ALA–LC اسـت کـه پایان‌نامـه (Sharify (1959 سـهم بسـزایی در تدویـن ایـن اسـتاندارد داشـته اسـت.

بـا توجـه بـه مطالـب پیـش گفتـه، پیشـنهاد می‌شـود شـکلی از آوانویسـی بـه زبـان انگلیسـی به‌عنـوان "مرجـع" در پایـگاه مسـتندات کتابخانـه ملـی انتخـاب و از صورت‌هـای مختلـف نوشـتاری نام‌هـا ارجـاع داده شـود. همچنیـن بـا توجـه بـه ویژگی‌هـای زبـان فارسـی معیـار و براسـاس نتایـج پژوهـش حاضـر و اسـتانداردهای موجـود بـرای یکدسـتی آوانویسـی نام‌هـای فارسـی، در کتابخانـهٔ ملـی ایـران یـک اسـتاندارد بومی‌سـازی شـود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مآخذ

جهانشاهی، عبدالعلی (۱۳۸۵). بررسی مشکلات دگرنویسی اسامی نویسندگان معاصر ایرانی. *اطلاع‌شناسی*، شماره ۱۱و۱۲.ص۲۱٤-۱۹۵.

ریاحی‌نیا، نصرت؛ نیک‌نیا، معصومه (۱۳۹٤). موانع به اشتراک‌گذاری مستندات اسامی اشخاص در فهرست مستند مجازی بین المللی (ویاف). *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، دوره۲۷ (۳).ص ۷۳-۵۷.

صدیق‌بهزادی، ماندانا (۱۳۷۵). زبان فارسی در تبادل اطلاعات کتابشناختی. نامه فرهنگستان، شماره۸، ص ۸۰-۷۲.

فلاحتی قدیمی فومنی، محمدرضا (۱۳۹۲). *واژه‌نامه برگردان نام و نام خانوادگی نویسندگان خارجی (نوشته‌شده با حروف انگلیسی) به فارسی با استفاده از تحلیل رخدادمحور*. شیراز: تخت جمشید.

گل‌تاجی، مرضیه؛ عباس‌پور، جواد (۱۳۹٦). بررسی عوامل واگرایی در نگارش وابستگی سازمان‌ها و مراکز پژوهشی و تاثیر آن برجامعیت نتایج بازیابی‌شده در پایگاه تامسون رویترز. *فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، دوره ۲۰، (۱).ص ۱۱۲-۸۸.

میرزابیگی، مهدیه؛ کاوه، مهسا؛ ستوده، هاجر و مولودی، امیرسعید (۱۳۹۸). شناسایی چالش‌های برگردان نام‌های فارسی به انگلیسی در پایگاه وب آوساینس. *پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات*. *بازیابی* ۲۰ خرداد ۱۳۹۹ از http:// Jipm.irandoc.ac.ir

Al Nabhani, Yousuf bin Harith bin Nasir. (2007). *The Role and Standardisation of Geographical Names on Maps: Oman as a Case Study*. A Thesis Submitted in Fulfilment of the Requirements for the Degree of Master of Science (M.Sc.). Department of Geographical and Earth Sciences Faculty of Physical Sciences.

Falahati Qadimi Fumani, Mohammad Reza, Goltaji, Marzieh (2013). Inconsistent transliteration of Iranian university names:a hazard to Iran's *ranking in ISI Web of Science*. *Scientometrics* , 95 (pp. 371–384)

Frontard, R. (1961). *Transliteration codes and their international standardization*. *Unesco Bulletin for Libraries*, 15 (2) (pp.78-82).

Kharusi, Nafla S., Salman, Amel (2011).« The English Transliteration of Place Names in Oman«. *Journal of Academic and Applied Studies*. Vol. 1 (3) September (pp.1-27).

Sadigh-Behzadi, M. (1980). *A Proposal for an English/Persian Transliteration Scheme as a Bibliographic* Control Tool.University of Illinois.

Sharify, N. (1959). *Cataloguing of Persian Works. Including Rules for Transliteration, Entry, and Description*.Chicago: American library Association.

Šimičević, Greta, Boljanović, Ana Marija. (2017). Transcription and Transliteration in a Computer Data Processing. Retrieved from /http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/2285/

Speirs Plettner, Martha. (2003).Arabic name authority in the online environment: options and implications. International Cataloguing and Bibliographic Control, vol. 32, n. 2. Retrieved from /http://eprints.rclis.org/6822/

استناد به این مقاله:

عزیزیان، نرگس؛ خسروی، فریبرز؛ فامیل روحانی، سیدعلی‌اکبر؛ عاصی، مصطفی (۱۳۹۹). آوانویسی نام‌های فارسی در کتابخانه ملی ایران: سازگاری با استانداردهای ملی و جهانی. *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۱ (٤)، ۸-۲۳

doi: 10.30484/nastinfo.2021.2753.2017

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی